

Mariusz Orłowski – Lublin

ORCID: 0000-0001-5242-1913

MARYJA W ŚWIETLE RAPORTU Z DIALOGU KATOLICKO-ZIELONOŚWIĄTKOWEGO NA PŁASZCZYŹNIE ŚWIATOWEJ ORAZ RECEPCJA USTALEŃ MARIOLOGICZNYCH PRZEZ POLSKICH ZIELONOŚWIĄTKOWCÓW

Mary in the Context of the Report of the Catholic-Pentecostal Dialogue Worldwide.
Polish Pentecostals' Reception of the Dialogue Conclusions Concerning Mariology

Streszczenie

W 1972 r. został zainicjowany teologiczny dialog Kościoła rzymskokatolickiego z przedstawicielami klasycznych Kościołów zielonoświątkowych. W jego drugiej fazie (1977-1982) podjęto m.in. zagadnienia mariologiczne.

W *Raporcie końcowym*, który ukazał się w 1984 r., rzymscy katolicy i klasyczni zielonoświątkowcy zgodnie stwierdzili, że różne teksty biblijne wskazują na znaczenie Maryi w Nowym Testamencie. Kwestią sporną jest natomiast interpretacja tych „maryjnych” tekstów biblijnych, która prowadzi do rozbieżności pomiędzy katolicką a zielonoświątkową nauką o Maryi. Kolejnym punktem spornym pozostaje doktryna maryjna wyrażona w katolickich dogmatkach maryjnych oraz jej konsekwencje znajdujące swój wyraz w maryjnej pobożności. Obie strony dialogu uznały historyczne źródła tytułu Matka Boga (gr. *Theotokos*), który przyjęto w wyniku dysput chrystologicznych podczas Soboru w Efezie w 431 r. W oparciu o teksty biblijne dialogujące strony zgodnie stwierdziły, że Maryja była dziewicą podczas poczęcia Jezusa. Zielonoświątkowcy nie przyjęli jednak katolickiej nauki o wiecznym dziewictwie Maryi. Brak podstaw biblijnych zdecydował o odrzuceniu przez stronę zielonoświątkową katolickich dogmatów o Niepokalanym Poczęciu i Wniebowzięciu Maryi. Rozpatrując zagadnienie wstawiennictwa Maryi, partnerzy dialogu zgodzili się, że Maryja nie zastępuje Jezusa Chrystusa, jedynego Pośrednika między Bogiem a ludźmi. Strona zielonoświątkowa nie zgodziła się jednak na uznanie praktyki wstawiennictwa Maryi w modlitwie. Rzymscy katolicy i klasycz-

ni zielonoświątkowcy uzgodnili, że Maryi jako Matce Pana należy się szczególny szacunek, zastrzegając przy tym, że istnieją między nimi zasadnicze różnice w rozumieniu sposobu, w jaki ów szacunek powinien wyrażać się w Kościele.

Poruszone podczas drugiej fazy dialogu katolicko-zielonoświątkowego zagadnienia mariologiczne nie doczekały się w Polsce szerszego odzewu ze strony środowisk zielonoświątkowych w postaci poważniejszych opracowań teologicznych. Jest to zaledwie kilka tekstów autorów związanych z Kościołem Zielonoświątkowym – największą denominacją pentekostalną w naszym kraju.

Słowa kluczowe: Maryja, *Theotokos*, ekumenizm, dialog katolicko-zielonoświątkowy

Abstract

Theological dialogue between the Roman Catholic Church and representatives of the classical Pentecostal churches was initiated in 1972. Mariological questions were raised among other issues in the second phase of the dialogue (1977-1982). In the Final Report, published in 1984, Roman Catholics and classical Pentecostals agreed that various biblical texts indicate the importance of Mary in the New Testament. What is arguable is the interpretation of these "Marian" biblical texts, which leads to a discrepancy between the Catholic and the Pentecostal theories of Mary. Another point of contention is the Marian doctrine as expressed in Catholic Marian dogmas and its consequences for Marian piety. Both sides of the dialogue recognized the historical sources of the title "Mother of God" (Greek: *Theotokos*), which was adopted as a result of Christological disputes during the Council of Ephesus in 431. On the basis of biblical texts, the dialogues agreed that Mary was a virgin during the conception of Jesus. Pentecostals, however, do not accept Catholic teaching about the eternal virginity of Mary. The lack of biblical foundations makes them reject the Pentecostal Catholic dogmata of the Immaculate Conception and the Assumption of Mary. Considering Mary's intercession, the dialogue partners agreed that Mary is not a substitute for Jesus Christ who is the only Mediator between God and people. Pentecostals, however, do not recognize Mary's intercession in prayer. Roman Catholics and the classic Pentecostals agree that Mary, as the Mother of the Lord, deserves special respect, stating that there are fundamental differences between them in understanding how this respect should be expressed in the Church. The Mariological issues discussed during the second phase of the Catholic-Pentecostal dialogue have failed to evoke a wider response in Pentecostal circles in the form of more serious theological studies. Only a few texts of authors associated with the Pentecostal Church, the largest Pentecost denomination in our country, have been published.

Keywords: Mary, *Theotokos*, ecumenism, Catholic-Pentecostal dialogue

Wstęp

W 1972 roku został rozpoczęty międzynarodowy dialog pomiędzy Kościołem rzymskokatolickim a niektórymi klasycznymi Kościołami zielonoświątkowymi i ich przywódcami. W latach 1972-2015 odbyło się sześć serii spotkań. Pierwsza faza dialogu (1972-1976) koncentrowała się wokół tematu *Rola Ducha Świętego w życiu chrześcijańskim i w życiu Kościołów*. W drugiej fazie (1977-1982) poruszono następujące zagadnienia: dar języków, wiara i doświadczenie religijne, Pismo Święte i Tradycja oraz posługa uzdrawiania w Kościele, Kościół, Tradycja i tradycje, mariologia, posługiwanie w Kościele. W trzeciej fazie dialogu (1985-1989) zajęto się tematem *Kościół jako »koinonia«*. Czwarta faza dialogu (1990-1997) była poświęcona zagadnieniom ewangelizacji, prozelityzmowi i wspólnemu świadectwu. *O stawianiu się chrześcijaninem* to temat piątej fazy dialogu katolicko-zielonoświątkowego (1998-2006). Szósta faza dialogu (2011-2015) koncentrowała się wokół zagadnienia *Charyzmaty w Kościele: ich znaczenie, rozeznawanie i implikacje duszpasterskie*¹.

Owoce każdej fazy dialogu jest raport końcowy, podsumowujący uzgodnienia wypracowane przez katolicko-zielonoświątkową komisję mieszaną².

I. Maryja w świetle raportu z dialogu katolicko-zielonoświątkowego na forum światowym

Wśród wielu tematów przedyskutowanych w ciągu ponad 40 lat w ramach katolicko-zielonoświątkowego dialogu na forum światowym znalazła się również nauka o Maryi. Zagadnienia mariologiczne zostały poruszone podczas drugiej fazy ww. dialogu, a uzgodnieniom na ten temat poświęcono punkty od 58 do 76 *Raportu końcowego o dialogu pomiędzy Sekretariatem ds. Jedności Chrześcijan Kościoła rzymskokatolickiego a niektórymi klasycznymi zielonoświątkowcami 1977-1982* (dalej: RK II)³, który ukazał się w 1984 roku.

¹ Por. T. Kałużny, *Na drogach jedności. Dwustronne dialogi doktrynalne Kościoła rzymskokatolickiego na płaszczyźnie światowej*, Kraków 2012, s. 182-185.

² Wszystkie raporty w językach angielskim i francuskim dostępne są na stronie Kurii Rzymskiej: www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/sub-index/index_pentecostals.htm [dostęp 28.03.2018].

³ *Final Report of the Dialogue between the Secretariat for Promoting Christian Unity of the Roman Catholic Church and some Classical Pentecostals 1977-1982*, „Information Service” 1984, nr 55, ss. 72-81. Polskie tłumaczenie punktów 58-76 RK II zob. T. Terlikowski, *Zielonoświątkowcy i katolicy o Maryi*, „Magazyn Teologiczny «Semper Reformanda»” 2003, www.magazyn.ekumenizm.pl/content/article/20031125130808180.htm. [dostęp 28.03.2018].

W związku z tym, że katolicka nauka o Maryi była postrzegana przez zielonościółkowców jako kwestia sporna, istotne dla obu stron dialogu stało się jej przedyskutowanie. Rozbieżności dotyczyły: katolickiej doktryny maryjnej, metody – przy pomocy której doktryna ta jest uzasadniana oraz praktycznych konsekwencji doktryny maryjnej wyrażających się na płaszczyźnie pobożności⁴. W Raporcie końcowym zaprezentowano ustalenia komisji mieszanej odnośnie następujących tematów: Boże macierzyństwo Maryi, kult maryjny, wstawienictwo Maryi, katolicka nauka o łaskach darowanych Maryi, dziewictwo Maryi, Niepokalane Poczęcie Maryi, Wniebowzięcie Maryi.

1. Boże macierzyństwo Maryi

Rzymscy katolicy i klasyczni zielonościółkowcy zgadzają się, że Maryja – będąc Matką Jezusa Chrystusa, który jest Synem Bożym – zajmuje szczególne miejsce w historii zbawienia. Jedni i drudzy uznają historyczne źródła tytułu Matka Boga (gr. *Theotokos*), który przyjęto w wyniku dysput chrystologicznych podczas Soboru w Efezie w 431 roku⁵. „W celu obrony jedności jednej Osoby posiadającej dwie natury, którą zrodziła Dziewica, Sobór zaaprobował tytuł *Theotokos* („Bogarodzica” lub „Matka Boga”). To nie była definicja mariologiczna (...) ale definicja chrystologiczna [...]. Ona nie jest Matką Boga w jego wiecznej, trójjedyniej egzystencji, ale Matką Boga Syna w Jego Wcieleniu”⁶.

2. Kult maryjny

Zarówno przedstawiciele Kościoła rzymskokatolickiego, jak i reprezentanci strony zielonościółkowej uznają, że Maryja – jako matka Zbawiciela – powinna być otaczana szczególnym szacunkiem. Obie strony dialogu widzą w Maryi wzór wiary, pokory i cnót godnych naśladowania. Jednocześnie uczestnicy dialogu stwierdzili, że w rozumieniu kultu maryjnego istnieją między nimi zasadnicze różnice⁷. Niektóre przejawy kultu maryjnego – spotykane w Kościele rzymskokatolickim – dla zielonościółkowców wydają się być zabobonem i bałwochwalstwem. Z kolei rzymscy katolicy uważają, że zielonościółkowcy popełniają poważny błąd, umniejszając rolę Maryi w Bożym planie zbawienia⁸.

⁴ Zob. RK II, pkt. 58.

⁵ Zob. RK II, pkt. 62.

⁶ RK II, pkt. 62. Wszelkie cytaty z RK II za: T. Terlikowski, *Zielonościółkowcy i katolicy o Maryi*.

⁷ Zob. RK II, pkt. 63.

⁸ Zob. RK II, pkt. 64.

Reprezentanci Kościoła rzymskokatolickiego, dostrzegając istniejące w tym Kościele przerysowania pobożności maryjnej, podkreślają, że autentyczny kult maryjny jest zawsze chrystocentryczny. Dodatkowo rzymscy katolicy zwracają uwagę na fakt, iż formy oddawania czci Matce Bożej są poddawane nieustannej korekcie w duchu nauczania II Soboru Watykańskiego i adhortacji *Marialis Cultus* papieża Pawła VI⁹.

3. Wstawiennictwo Maryi

Tylko jeden punkt katolicy i zielonoświątkowi partnerzy dialogu poświęcili stanowisku wobec wstawiennictwa Maryi. Jedni i drudzy uważają, że Maryja nie zastępuje jedynego Zbawiciela i Pośrednika pomiędzy człowiekiem a Bogiem – Jezusa Chrystusa. Obie strony wyznają wspólną wiarę w bezpośredni kontakt wierzącego ze Stwórcą oraz kierują swe modlitwy do Boga Ojca przez Syna w Duchu Świętym. Poza tym rzymscy katolicy wyznają, że kierowane do Maryi modlitwy wstawiennicze nie zatrzymują się na Matce Bożej, ale docierają do samego Boga. Natomiast zielonoświątkowcy nie uznają praktyki wzywania wstawiennictwa Maryi w modlitwie, ponieważ nie znajdują dla niej uzasadnienia w Biblii¹⁰.

4. Katolicka nauka o łaskach дарowanych Maryi

Rzymscy katolicy wierzą, że Maryja na zawsze pozostała dziewicą, została uwolniona od wszelkiego grzechu, a po zakończeniu swego ziemskiego życia była wzięta z duszą i ciałem do nieba. Wierzeń tych nie podzielają zielonoświątkowcy¹¹. Przedstawiciele Kościoła rzymskokatolickiego twierdzą, że nauka o łaskach дарowanych Maryi należy do Tradycji Kościoła, w której odczytywane jest Słowo Boże. W związku z tym, że zielonoświątkowcy nie znajdują dla tych przekonań żadnych podstaw biblijnych, zaprzeczają wartości Tradycji głoszącej o Niepokalanym Poczęciu, wiecznym dziewictwie i Wniebowzięciu Maryi¹². Powołując się na funkcjonującą w Kościele rzymskokatolickim hierarchię prawd wiary¹³, przedstawiciele strony katolickiej twierdzą jednocześnie, że nieprzyjmowanie nauki o łaskach дарowanych Maryi nie zamyka drogi do zbawienia osobom pozostającym poza tym Kościołem¹⁴.

⁹ Zob. RK II, pkt. 65.

¹⁰ Zob. RK II, pkt. 66.

¹¹ Zob. RK II, pkt. 67.

¹² Zob. RK II, pkt. 68.

¹³ Por. S. Pawłowski, *Zasada hierarchii prawd wiary. Studium ekumeniczno-dogmatyczne na podstawie najnowszej myśli teologicznej (1984-2003)*, Lublin 2004.

¹⁴ Zob. RK II, pkt. 69.

5. Dziewictwo Maryi

Bazując na tekstach biblijnych, obaj partnerzy dialogu zgadzają się, że Maryja była dziewicą w chwili poczęcia Jezusa, co uznają za potwierdzenie Boskiego Synostwa Chrystusa. Zielonoświątkowcy odrzucają przy tym katolickie stanowisko odnośnie wiecznego dziewictwa Maryi i nieposiadania przez nią innego potomstwa, powołując się na biblijne świadectwa o posiadaniu przez Maryję innych dzieci po Jezusie i byciu żoną Józefa w pełnym znaczeniu tego słowa¹⁵. Różnica zdań między dialogującymi stronami wynika z tego, że strona katolicka uznaje świadectwo biblijne za otwarte na dalszy rozwój w kwestii dziewictwa Maryi. Dowód dziewictwa Maryi znajduje w Tradycji rozumianej jako suma doświadczeń i odpowiedź modlącego się i przepowiadającego Słowo Boże Kościoła¹⁶.

6. Niepokalane Poczęcie Maryi

Rzymscy katolicy opierają doktrynę o Niepokalanym Poczęciu Maryi na kościelnej refleksji nad tekstami biblijnymi Starego i Nowego Testamentu. Jest ona dostrzegana w tekstach ukazujących Maryję jako doskonale wypełnienie starotestamentowych figur: dziewiczej córki Syjonu (por. So 3,14-20; Łk 1,26-38) czy niewiasty (por. Rdz 3,15; J 2,1-11; 19,25-27). Ww. teksty biblijne, na których Kościół rzymskokatolicki buduje teologię maryjną, stanowiły w jego rozumieniu podstawę dla rozwoju doktryny o Niepokalanym Poczęciu Maryi. Jej rozwój w Kościele rzymskokatolickim doprowadził w 1854 roku do sformułowania jej w postaci dogmatu przez papieża Piusa IX¹⁷.

Uczestnicy dialogu zgadzają się, że Maryi została udzielona odkupiająca łaska, której źródłem jest Jezus Chrystus. Dzięki niej Maryja znajduje się w gronie innych odkupionych jako członek Kościoła. Zielonoświątkowcy nie znajdują jednak biblijnych podstaw dla uznania katolickiej nauki o Niepokalanym Poczęciu Maryi. Do tego nie dostrzegają w tej doktrynie wartości zbawczej. Z kolei rzymscy katolicy dopatrują się w postawie zielonoświątkowców nieumiejętności pełnego dostrzeżenia implikacji Wcielenia oraz mocy odkupiającej i uświęcającej łaski Chrystusowej¹⁸.

Ostatecznie, obaj partnerzy dialogu uznają, że kwestie sporne związane z katolicką nauką o Niepokalanym Poczęciu Maryi wymagałyby dalszej dyskusji w kontekście pneumatologii, chrystologii i eschatologii, ponieważ – zdaniem

¹⁵ Zob. RK II, pkt. 70.

¹⁶ Zob. RK II, pkt. 71.

¹⁷ Zob. RK II, pkt. 72.

¹⁸ Zob. RK II, pkt. 73.

strony katolickiej – zasadnicze zniekształcenia tej doktryny mają miejsce, gdy jest ona rozpatrywana w izolacji¹⁹.

7. Wniebowzięcie Maryi

„Rzymscy katolicy uważają doktrynę Wniebowzięcia (...) za w pełni zgodną z podstawowymi doktrynami biblijnymi. Zmartwychwstały Chrystus jest początkiem nowego stworzenia [...]. W Maryi, poprzez jej szczególną relację z Chrystusem, to nowe stworzenie przez Ducha osiągnęło taki poziom, że w niej zatriumfowało w pełni życie w Duchu. W konsekwencji ona jest na zawsze – wraz ze swoim ciałem – w chwale Boga wraz ze swoim zmartwychwstałym Synem”²⁰.

Katolicki dogmat o Wniebowzięciu Najświętszej Marii Panny to kolejny punkt sporny w katolicko-zielonoświątkowym dialogu. Także w tym przypadku podstawową trudność, wyswaną przez stronę zielonoświątkową, stanowi brak fundamentu biblijnego. Klasyczni zielonoświątkowcy twierdzą, że Maryja oczekuje zmartwychwstania jako jedna z wierzących, aby razem z innymi chrześcijanami cielesnie zjednoczyć się z Chrystusem w chwale. Zielonoświątkowcy dostrzegają paralelę pomiędzy katolickim dogmatem o Wniebowzięciu Maryi a pentekostalnym rozumieniem cielesnego zmartwychwstania i porwania Kościoła (por. 1 Tes 4,13-18). Różnica tkwi w tym, kiedy to wydarzenie będzie miało miejsce w odniesieniu do Maryi²¹.

8. Znaczenie mariologii dla rzymskich katolików i klasycznych zielonoświątkowców

Zarówno rzymscy katolicy, jak i klasyczni zielonoświątkowcy zgadzają się, że różne teksty biblijne, które wspominają o Maryi, świadczą o jej znaczeniu w Nowym Testamencie. Kwestią sporną jest rozwój doktryny maryjnej, który nastąpił na podstawie tych tekstów. Strona zielonoświątkowa podkreśla, że nie może on przebiegać poza jednoznacznym znaczeniem tekstu, który jest normatywny dla wszelkiego dalszego rozwoju doktrynalnego. Jednocześnie zielonoświątkowcy zgadzają się, że modlący się i przepowiadający Słowo Boże Kościół może pod kierownictwem Ducha Świętego, prowadzącego go do pełni Prawdy, odnaleźć w tekstach biblijnych – przy całkowitej im wierności – znaczenia, które wykraczają poza klasycznie zielonoświątkową interpretację²².

¹⁹ Zob. RK II, pkt. 74.

²⁰ RK II, pkt. 75.

²¹ Zob. RK II, pkt. 76.

²² Zob. RK II, pkt. 59.

Różnica w interpretacji tekstów „maryjnych” przez rzymskich katolików i klasycznych zielonoświątkowców wynika często z ukrytych i nieujawnionych różnic doktrynalnych. Być może najważniejszą z nich jest pozycja Maryi w relacji do Kościoła i rola, jaką odgrywa Maryja w komunii świętych²³.

Prowadzone rozmowy pozwoliły obu dialogującym stronom na wzajemne przewyciężenie stereotypów na temat poglądów partnera dialogu. Klasyczni zielonoświątkowcy byli usatysfakcjonowani, dowiadując się, że Kościół rzymskokatolicki rozważnie ocenia doktrynalny rozwój kultu maryjnego, uznając potrzebę jego podstaw biblijnych. Co ciekawe, zielonoświątkowcy, akceptując rozwój doktrynalny, który miał miejsce w historii ruchu pentekostalnego w różnych kwestiach, nie przyjmują rozwoju doktrynalnego w odniesieniu do osoby Maryi²⁴.

II. Recepcja ustaleń mariologicznych przez polskich zielonoświątkowców

Zagadnienia mariologiczne, które zostały poruszone podczas drugiej fazy dialogu katolicko-zielonoświątkowego, doczekały się na rodzimym gruncie poważniejszych komentarzy ze strony dwóch zielonoświątkowych teologów i jednego historyka Kościoła związanych z Kościołem Zielonoświątkowym – największą denominacją pentekostalną w Polsce. Mowa tu o czterech maryjnych miniaturach egzegetycznych autorstwa ks. Edwarda Czajko²⁵, tekście *Wspólne spojrzenie na Miriam – Matkę Bożą* ks. Adama Ciučki²⁶ oraz artykule pt. *Matka mojego Pana. Refleksja nad Miriam na podstawie wstępu do Ewangelii według Łukasza* autorstwa ks. Wojciecha Gajewskiego. Warto dodać, że w 1998 roku ukazał się numer tematyczny dwumiesięcznika „Chrześcijanin”, oficjalnego organu prasowego Kościoła Zielonoświątkowego w Polsce, pt. *Maria, matka Jezusa – fakty i mity*²⁷. Zamieszczone w nim artykuły poświęcone Maryi mają jednak charakter popularny.

²³ Zob. RK II, pkt. 60.

²⁴ Zob. RK II, pkt. 61.

²⁵ *Narodzenie z dziewicy, Matka Boska?, Niepokalane poczęcie, Wniebowstąpienie, wniebowzięcie*, w: E. Czajko, *Miniatury egzegetyczne*, Warszawa 2001, ss. 79-92. Sześć lat później ukazała się kompilacja ww. tekstów pt. *Błogosławiona, Matka Pana i braci Pańskich*, w: E. Czajko, *Nasza wiara*, Warszawa 2007, s. 57-66. Ks. E. Czajko był uczestnikiem-observatorem czwartej sesji w ramach trzeciej fazy dialogu katolicko-zielonoświątkowego, która odbyła się w 1988 roku w Emmetten (Szwajcaria). Tematem sesji były *koinonia* i chrzest.

²⁶ Aktualnie ks. A. Ciučka jest duchownym Kościoła Bożego w Polsce, będącego częścią ogólnoswiatowego Kościoła Bożego, stanowiącego federację zborów zielonoświątkowych.

²⁷ „Chrześcijanin” 3-4(554-555)/1998.

Tekst ks. E. Czajko *Narodzenie z dziewicy* ma charakter apologetyczny, a jego celem jest obrona wiary w cudowne poczęcie Jezusa. Autor artykułu stwierdza, iż zielonoświątkowcy są jedno z prawowiernymi chrześcijanami wszystkich tradycji Kościoła: prawosławnej, katolickiej i protestanckiej, uznając starochrześcijańskie wyznania wiary wyrażające prawdę odnośnie sposobu pierwszego przyjścia Jezusa Chrystusa na świat. Zielonoświątkowcy stanowiąc odrzucają natomiast kwestionowanie owej prawdy przez kręgi liberalne zarówno w łonie chrześcijaństwa, jak i poza nim. Ks. E. Czajko podkreśla biblijne podstawy wiary w narodzenie Jezusa z Maryi Panny (dziewictwo *ante partum*), jakim jest świadectwo ewangelistów. Zielonoświątkowy teolog zauważa również, że narodzenie z Dziewicy potwierdzały paradoksalnie pogłoski o nieprawym pochodzeniu Jezusa. Ks. E. Czajko podejmuje też próbę odpowiedzi na pytanie, jakie jest znaczenie faktu narodzenia z Dziewicy z punktu widzenia doktryny chrześcijańskiej. Jego zdaniem po pierwsze, fakt ten świadczy o tym, że zbawienie przychodzi od Boga; po drugie, narodzenie z Dziewicy uczyniło możliwym połączenie pełni boskości i pełni człowieczeństwa w jednej Osobie; po trzecie, narodzenie z Dziewicy sprawiło, że prawdziwe człowieczeństwo Chrystusa nie przejęło dziedzictwa grzechu po Adamie (ponieważ Jezus nie miał ziemskiego ojca, ciągłość pochodzenia od Adama została przerwana). Na koniec zielonoświątkowy teolog zwraca uwagę na nieścisłość pojęcia „narodzenie z Dziewicy”. Zgodnie z ogólnoprotestantycznym rozumieniem tej kwestii ks. E. Czajko wymiar cudowności przypisuje jedynie poczęciu Jezusa w łonie Marii, podkreślając jednocześnie, że jego narodziny w Betlejem miały już charakter całkowicie naturalny, czyli Maryja rodziła Jezusa, jak rodzi dziecko każda inna kobieta. Przekonanie, że podczas narodzin Jezusa anatomiczny znak dziewictwa Maryi nie został naruszony (dziewictwo *in partu*), zielonoświątkowy teolog określa mianem peryferyjnej nauki w Kościele. Podobnie – jego zdaniem – ma się rzecz z dziewictwem Maryi po urodzeniu Jezusa (dziewictwo *post partum*). Zdaniem ks. E. Czajko, świadectwo biblijne jednoznacznie bowiem potwierdza, że Jezus miał rodzeństwo (braci i siostry), które urodziła Maryja (por. Mt 1,25; 12,46; Mk 6,3)²⁸.

W artykule *Matka Boska?* ks. E. Czajko, podważając nieomyślność orzeczeń Soboru w Efezie z 431 roku, twierdzi, że przyjęcie tytułu Matka Boża (gr. *Theotokos*) w stosunku do Maryi okazało się zabiegiem zgoła niefortunnym. Zielonoświątkowy teolog sugeruje w swym tekście, że zwolennikom Cyryla Aleksandryjskiego, opowiadającego się za tytułem *Theotokos*, i krytykom Nestoriusza nie chodziło o chrystologię, ale o to, że ten ostatni śmiał się sprzeciwić tytułowaniu Maryi Matką Boga. Konsekwencją nadania Maryi tytułu *Theotokos* był – zdaniem ks. E. Czajko – dynamiczny rozwój kultu maryjnego

²⁸ Zob. E. Czajko, *Narodzenie z dziewicy*, w: tenże, *Miniatury egzegetyczne*, Warszawa 2001, s. 79-82.

w prawosławiu i katolicyzmie. I chociaż teologia tych Kościołów odróżnia w teorii kult świętych i Maryi od czci oddawanej Bogu, w praktyce Maryi oddawana jest cześć boska – podkreśla zielonoświątkowy teolog²⁹.

W miniaturze egzegetycznej pt. *Niepokalane poczęcie* ks. E. Czajko jednoznacznie odrzuca katolicki dogmat o Niepokalanym Poczęciu Maryi ogłoszony w 1854 roku przez papieża Piusa IX, jako – jego zdaniem – nieposiadający żadnego uzasadnienia biblijnego. Ogłoszenie ww. dogmatu jest – według ks. E. Czajko – próbą przypisywania Maryi duchowej i moralnej doskonałości, która jest udziałem jedynie bezgrzesznego Jezusa Chrystusa. Tymczasem świadectwo Pisma Świętego – w ocenie zielonoświątkowego teologa – jednoznacznie wskazuje na fakt, iż Maryja potrzebowała zbawienia jak wszyscy inni ludzie i otrzymała je jak inni – jedynie przez wiarę w Jezusa Chrystusa, Zbawiciela świata (por. Łk 1,46-47). Zdaniem ks. E. Czajko protestancka zasada *sola scriptura* stanowi regułę wiary, za pomocą której należy rozstrzygać wszystko, co jest przedstawiane jako chrześcijański dogmat³⁰.

Tekst ks. E. Czajko pt. *Wniebowstąpienie, wniebowzięcie* porusza kwestie eschatologiczne oraz odnosi się do dogmatu o Wniebowzięciu Najświętszej Maryi Panny. O ile wniebowstąpienie Jezusa Chrystusa potwierdzają teksty biblijne (por. Mk 16,19; Dz 1,9-10), o tyle wniebowzięcie tych, którzy są Chrystusowi, nie miało jeszcze miejsca – twierdzi ks. E. Czajko. Nastąpi ono w dniu powtórnego przyjścia Jezusa Chrystusa w chwale (por. 1 Tes 4,13-18). Jednocześnie, zielonoświątkowy teolog przyznaje, że w owym „Bożym programie” mogą się zdarzać wyjątki, jak to miało miejsce chociażby w przypadku Henocha, który „zabrany został (...), aby nie oglądał śmierci” (Hbr 11,5). Teoretycznie więc – przyznaje ks. E. Czajko – wniebowzięcie Maryi mogło mieć miejsce. Ponieważ jednak Pismo Święte milczy o tym fakcie, zielonoświątkowy teolog określa go mianem legendy zdogmatyzowanej przez Kościół rzymskokatolicki w połowie XX wieku. Po raz kolejny ks. E. Czajko rozstrzyga więc wiarygodność katolickiego dogmatu, odwołując się do protestanckiej zasady *sola scriptura*³¹.

Zupełnie inny charakter ma komentarz do uzgodnień katolicko-zielonoświątkowych ks. A. Ciučki. Ten zielonoświątkowy teolog przyjmuje postawę otwartości wobec katolickiego partnera pomimo dużych rozbieżności w kwestiach mariologicznych, jakie zaistniały pomiędzy uczestnikami dialogu. Ks. A. Ciučka nie zgadza się z tezą ks. E. Czajko, „jakoby termin Matka Boża (*Theotokos*) nie był adekwatny do roli i osoby Marii, Matki Pana, Boga

²⁹ Zob. E. Czajko, *Matka Boska?*, w: tenże, *Miniatury egzegetyczne*, Warszawa 2001, s. 83-87.

³⁰ Zob. E. Czajko, *Niepokalane poczęcie*, w: tenże, *Miniatury egzegetyczne*, Warszawa 2001, s. 87-90.

³¹ Zob. E. Czajko, *Wniebowstąpienie, wniebowzięcie*, w: tenże, *Miniatury egzegetyczne*, Warszawa 2001, s. 90-92.

i człowieka w jednej Osobie”. Rozumie przy tym, że protestantom bardziej odpowiadają tytuły Matka Chrystusa czy Matka Pana z uwagi na fakt, iż są one wolne od obciążeń związanych z historycznym rozwojem mariologii. Niestety, jak zauważa ks. A. Ciućka, tytuł *Theotokos* często rozumiany jest współcześnie nie chrystocentrycznie, lecz jako określenie samodzielnej pozycji Maryi, w oderwaniu od chrystologii i soteriologii. Jednak pomimo negatywnych dla niektórych protestantów skojarzeń związanych z tytułem *Theotokos*, wynikających z przesadnego w ich odczuciu kultu maryjnego, jest on – zdaniem ks. A. Ciućki – prawdziwy teologicznie. *Theotokos* nie jest bowiem definicją mariologiczną, lecz chrystologiczną. Inne tytuły Maryi, które nadała jej pobożność ludowa, to natomiast kwestie, które nie dotyczą rozstrzygnięć dogmatycznych. Oczywiście ludową pobożność maryjną można różnie oceniać, ale jest to już kwestia duchowości, a nie doktryny. Ks. A. Ciućka zauważa przy tym, że każdy Kościół (w tym Kościoły zielonoświątkowe) charakteryzuje jakaś pobożność, która często jest zrozumiała jedynie w kontekście doświadczenia wiary danej wspólnoty. Inną sporną kwestią w dialogu katolicko-zielonoświątkowym są dwa najnowsze dogmaty maryjne – o Niepokalanym Poczęciu Maryi i Wniebowzięciu Najświętszej Maryi Panny. Choć budzą one sprzeciw niekatolików, zdaniem ks. A. Ciućki, nie powinny stanowić jednak większej przeszkody w dialogu katolicko-zielonoświątkowym. Zdaniem wspomnianego teologa zielonoświątkowcy byłiby skłonni odnieść się z większym zrozumieniem do tych dogmatów, pomimo braku podstaw biblijnych, gdyby nie ranga, jaką przypisują im rzymscy katolicy. W opinii ks. A. Ciućki zdogmatyzowanie przez Kościół rzymskokatolicki czegoś, co funkcjonowało wcześniej jako tradycja, stanowi dla wszystkich protestantów większe wyzwanie niż sama treść tych dogmatów. Z kolei kwestia odrzucania przez większość protestantów (w tym zielonoświątkowców) dziewictwa Maryi po narodzeniu Jezusa (*post partum*) nie powinna się stać – według ks. A. Ciućki – rodzajem protestanckiego dogmatu. Z uwagi na znaczenie wiecznego dziewictwa Maryi dla teologii Kościoła rzymskokatolickiego kwestia ta jest istotna dla katolickiej strony dialogu. Natomiast dla zielonoświątkowców wieczne dziewictwo Maryi nie jest kwestią fundamentalną, która wpływałaby na soteriologię i jako taka powinna być – zdaniem ks. A. Ciućki – otwarta na ewentualne dociekania. Według tego teologa dialog mariologiczny pozwala zielonoświątkowcom uczyć się pewnego otwarcia na interpretację tekstów Pisma Świętego, gdyż często patrzą oni na Biblię jedynie poprzez pryzmat współczesnej teologii ewangelikalnej, nieświadomi całej tradycji chrześcijańskiej – tych wszystkich, którzy na przestrzeni wieków starali się jak najlepiej interpretować i zrozumieć Słowo Boże³².

³² Zob. A. Ciućka, *Wspólne spojrzenie na Miriam – Matkę Bożą*, „Magazyn Teologiczny «Semper Reformanda»” 2003, www.magazyn.ekumenizm.pl/content/article/20031125151952532.htm. [dostęp: 28.03.2018].

Ostatni z tekstów autorstwa ks. W. Gajewskiego – *Matka mojego Pana. Refleksja nad Miriam na podstawie wstępu do Ewangelii według Łukasza* – podchodzi do kwestii *Theotokos* z perspektywy historycznej. Ks. W. Gajewski twierdzi, że „jeżeli Jezus jest Panem i Bogiem, to Miriam jest matką Pana i Boga”, chociaż jednocześnie zastrzega, że nie dla wszystkich jest to takie oczywiste. Istnieje bowiem powszechna zgoda na to, aby Maryję nazywać Matką Pana i na tym konsensus się kończy. Spór nie rozgrywa się jednak na płaszczyźnie teologicznej, ale wynika z obawy niektórych chrześcijan co do konsekwencji wynikających z nadania Maryi tytułu *Theotokos*. Obawy te – zdaniem ks. W. Gajewskiego – wydają się mieć pewne uzasadnienie z uwagi na fakt, iż kult maryjny jest bardzo rozpowszechniony, co widoczne jest zarówno w liturgii, jak i osobistej pobożności wiernych różnych chrześcijańskich Kościołów. Fakty te skłaniają niektórych do wniosku, że sam tytuł Matka Boga prowadzi do rozwoju kultu maryjnego. Tym bardziej, że część wiernych nie dostrzega różnicy pomiędzy oficjalną teologią kościelną a pobożnością ludową, która zmierza w kierunku ubóstwienia Maryi. Jak zauważa ks. W. Gajewski, przejawy niepohamowanego kultu maryjnego wywołały określone reakcje już w dobie późnego antyku, lecz zdecydowanie bardziej radykalna krytyka tego kultu nastąpiła od czasów reformacji, która nie doprowadziła jednak do odrzucenia tytułu Matka Boga. Co więcej, Kościoły reformacyjne głównego nurtu przejęły ten tytuł i posługiwały się nim w swych księgach symbolicznych. Wynikało to z dwóch powodów. Po pierwsze, reformatorzy byli zgodni, że tytuł *Theotokos* poprawnie wyraża naukę na temat osoby Chrystusa. Po drugie, Kościoły reformacyjne przyjęły *en bloc* orzeczenia czterech pierwszych soborów antycznego Kościoła, uznając je za ortodoksyjne – w tym Soboru w Efezie, na którym przyjęto tytuł *Theotokos*. Ks. W. Gajewski podkreśla, że chociaż Kościoły reformacyjne głównego nurtu używają tytułu *Theotokos*, to niezbyt chętnie go używały ze względu na niebezpieczeństwo mariolatryi. Natomiast Kościoły związane z radykalnym skrzydłem reformacji (anabaptyści czy menonici) zajęły bardziej zdystansowaną postawę wobec starochrześcijańskich orzeczeń wiary, skutkiem czego nastąpiło zróżnicowanie w łonie protestantyzmu, w tym wobec tytułu Matka Boga. Część nowopowstałych denominacji protestanckich zanegowała używanie tego tytułu, a u podstaw tych decyzji nie tkwiły różnice chrystologiczne. Podstawą do negacji tytułu *Theotokos* były względy natury praktycznej, ze szczególnym uwzględnieniem nadużyć w kulcie maryjnym. Aktualnie poszczególne konfesje zachowują tytuł Matka Boga, lub go odrzucają – w zależności od tradycji eklezjalnej, z której się wywodzą. W przypadku odrzucania tytułu *Theotokos* jest on najczęściej zastępowany tytułem *Antropotokos* (Matka Człowieka) lub *Christotokos* (Matka Chrystusa). Jednak – jak podkreśla ks. W. Gajewski – „sformułowanie *Theotokos* przyjęte zostało jako wyraz wiary Kościoła w jedność i boskość Chrystusa, a nie Miriam. Ojcowie Kościoła sformułowali ściśle chrystocen-

tryczną (nie mariologiczną czy mariocentryczną) prawdę wiary. Miriam jest *Theotokos*, ponieważ (i tylko dlatego, że) Chrystus jest Bogiem!”³³. Pomimo tego przeciwnikom tytułu *Theotokos* ciągle towarzyszy obawa, że może on nadal prowadzić do mariolatrii. Zdaniem ks. W. Gajewskiego radykalne głosy płynące ze środowisk ewangelikalnych (w tym zielonoświątkowych), które, negując uznanie Maryi za Matkę Boga, stoją zdecydowanie po stronie *Antropotokos* lub *Christotokos*, mogą spowodować popadnięcie tych środowisk w herezję nestorianizmu³³.

* * *

Jak zauważa Wiesława Dąbrowska-Macura, „tematyka mariologiczna została podjęta w dialogu katolicko-zielonoświątkowym jako ważny element teologii i duchowości oraz praktyki katolickiego partnera. Wydaje się, że dla zielonoświątkowców nie są to ważne zagadnienia teologiczne, raczej rzadko podejmowane w nauczaniu, nieobecne w wyznaniach wiary oraz w pobożności i życiu kościelnym”³⁴.

Przyczyna występowania rozbieżności w postrzeganiu osoby Maryi tkwi w odmiennym pojmowaniu fundamentu, na którym katolicy i zielonoświątkowcy budują swoje doktryny i duchowość. Dla klasycznych zielonoświątkowców jest nim wyłącznie Biblia – przynajmniej teoretycznie. Natomiast rzymscy katolicy opierają się na Słowie Bożym zawartym w Piśmie Świętym i Tradycji Kościoła, w której było ono przez wieki interpretowane i przekazywane kolejnym pokoleniom wierzących. Zdaniem W. Dąbrowskiej-Macury zachodzi więc uzasadniona obawa, że bez wypracowania wspólnego stanowiska wobec problemu rozwoju doktryny, jej relacji w stosunku do Pisma Świętego oraz znaczenia Tradycji, prowadzenie dalszego dialogu katolicko-zielonoświątkowego w kwestiach maryjnych nie będzie po prostu możliwe³⁵.

W tym kontekście warto przypomnieć, że celem rozpoczętego w 1972 roku dialogu katolicko-zielonoświątkowego na forum światowym nie była jedność strukturalna czy organiczna, ale zbliżenie dwóch największych tradycji chrześcijańskich na świecie w modlitwie i wspólnym świadectwie. Rozpoczynając dialog zastrzeżono również, że wyniki ustaleń w poszczególnych fazach rozmów nie będą wiążące dla Kościołów, z których wywodzą

³³ Zob. W. Gajewski, *Matka mojego Pana. Refleksja nad Miriam na podstawie wstępu do Ewangelii według Łukasza*, Magazyn Teologiczny „Semper Reformanda” 2008, www.magazyn.ekumenizm.pl/article.php?story=20080209145912758&query=gajewski [dostęp: 8.03.2018]

³⁴ W. Dąbrowska-Macura, *Dialog katolicko-zielonoświątkowy o Matce Pana*, „Salvatoris Mater”, 3 (2001), nr 4, s. 118.

³⁵ Por. tamże.

się poszczególni uczestnicy dialogu³⁶. Jest to niewątpliwie słaba strona tego dialogu. Inną kwestią, która go osłabia, jest opór ze strony zielonoświątkowej w popularyzowaniu wspólnych ustaleń³⁷, chociaż można też mówić o chlubnych wyjątkach od tej reguły³⁸.

Do pozytywnych efektów katolicko-zielonoświątkowego dialogu zaliczyć natomiast wypada lepsze wzajemne poznanie się obu tradycji, wzrost wzajemnego zrozumienia, szacunku i współpracy oraz wydawanie wspólnego świadectwa o Chrystusie. Ponad 40-letni dialog przyczynił się do usunięcia wielu wzajemnych uprzedzeń oraz zbliżenia pomiędzy katolikami i zielonoświątkowcami³⁹.

Wydaje się, iż kwestią czasu jest przezwycięzenie impasu i kontynuowanie dialogu katolicko-zielonoświątkowego na temat dogmatów maryjnych, pod warunkiem silniejszego niż dotychczas oparcia przyszłego dialogu na katolickiej zasadzie hierarchii prawd wiary.

Ks. Sławomir Pawłowski (za o. Stanisławem Celestynem Napiórkowskim) przypomina, że prawdy wiary (w tym prawdy mariologiczne) należy „porządkować” w zależności od ich związku z fundamentem chrześcijańskiej wiary⁴⁰. Powołując się na Williama Henna, zauważa on, że związek katolickich dogmatów Niepokalanego Poczęcia Maryi (1854 r.) i Wniebowzięcia Maryi (1950 r.) z fundamentem wiary chrześcijańskiej różni się od związku z nim dogmatu o *Theotokos* (431 r.). O ile bowiem odrzucanie tytułu Bogarodzicy prowadzi do negacji boskości Chrystusa, o tyle przywilej Niepokalanego Poczęcia i Wniebowzięcia nie mają wpływu na ortodoksyjną chrystologię⁴¹. Tak więc dogmat o *Theotokos* stanowi podstawową prawdę mariologiczną, z której wypływają wszystkie inne mariologiczne prawdy⁴². W ten sposób doktryna o *Theotokos*, którą przyjmuje większość klasycznych zielonoświątkowców, ma nieporównywalnie wyższą rangę w stosunku do innych doktryn maryjnych. Zdaniem ks. S. Pawłowskiego pierwszeństwo Boskiego Macierzyństwa Maryi wśród prawd mariologicznych powinno być bardziej dowartościowane w wykładaniu doktryny maryjnej, co ma wielkie znaczenie z punktu widzenia zasady hierarchii prawd wiary, a także z uwagi na fakt, iż dogmat o *Theotokos* posiada szczególnie walor ekumeniczny⁴³.

³⁶ Por. T. Kałużny, *Na drogach jedności*, s. 182.

³⁷ Tamże, s. 195.

³⁸ Zob. A. Ciućka, *Wspólne spojrzenie na Miriam*.

³⁹ Por. T. Kałużny, *Na drogach jedności*, s. 195.

⁴⁰ Por. S. Pawłowski, *Zasada hierarchii prawd wiary*, s. 244.

⁴¹ Tamże, s. 245.

⁴² Tamże, s. 246.

⁴³ Tamże, s. 283.

Bibliografia

- Ciućka A., *Wspólne spojrzenie na Miriam – Matkę Bożą*, „Magazyn Teologiczny «Semper Reformanda»” 2003, www.magazyn.ekumenizm.pl/content/article/20031125151952532.htm. [dostęp: 28.03.2018]
- Czajko E., *Matka Boska?*, w: tenże, *Miniatury egzegetyczne*, Warszawa 2001, s. 83-87.
- Czajko E., *Narodzenie z dziewicy*, w: tenże, *Miniatury egzegetyczne*, Warszawa 2001, s. 79-82.
- Czajko E., *Niepokalane poczęcie*, w: tenże, *Miniatury egzegetyczne*, Warszawa 2001, s. 87-90.
- Czajko E., *Wniebowstąpienie, wniebowzięcie*, w: tenże, *Miniatury egzegetyczne*, Warszawa 2001, ss. 90-92.
- Dąbrowska-Macura W., *Dialog katolicko-zielonoświątkowy o Matce Pana*, „Salvatoris Mater”, 3(2001), nr 4, s. 112-119.
- Final Report of the Dialogue between the Secretariat for Promoting Christian Unity of the Roman Catholic Church and Some Classical Pentecostals 1977-1982*, „Information Service”, 1984, nr 55, s. 72-81.
- Gajewski W., *Matka mojego Pana. Refleksja nad Miriam na podstawie wstępu do Ewangelii według Łukasza*, „Magazyn Teologiczny «Semper Reformanda»” 2008, www.magazyn.ekumenizm.pl/article.php?story=20080209145912758&query=gajewski. [dostęp: 28.03.2018].
- Kałużny T., *Na drogach jedności. Dwustronne dialogi doktrynalne Kościoła rzymskokatolickiego na płaszczyźnie światowej*, Kraków 2012.
- Pawłowski S., *Zasada hierarchii prawd wiary. Studium ekumeniczno-dogmatyczne na podstawie najnowszej myśli teologicznej (1984-2003)*, Lublin 2004.
- Terlikowski T., *Zielonoświątkowcy i katolicy o Maryi*, „Magazyn Teologiczny «Semper Reformanda»” 2003, www.magazyn.ekumenizm.pl/content/article/20031125130808180.htm. [dostęp: 28.03.2018].

Mariusz Orłowski – teolog, pedagog kultury, polonista; absolwent studiów Master of Arts w zakresie teologii praktycznej w TCM International Institute w Heiligenkreuz (Austria), absolwent studiów podyplomowych w zakresie duchowości katolickiej w Instytucie Teologii Duchowości KUL, doktorant Instytutu Ekumenicznego KUL. Pola badań naukowych: teologia protestancka, postmodernizm w kulturze, twórczość literacka Erwina Kruka. Adres do korespondencji – e-mail: mariusz_orlowski@o2.pl.